

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUC
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ
FAKULTA
KATEDRA KŘEŠŤANSKÉ SOCIÁLNÍ PRÁCE

CHARITATIVNÍ A SOCIÁLNÍ PRÁCE

JAN CHMELÁŘ

Psychedelické drogy v kontextu
křesťanské etiky a filozofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: ThLic. Jan Czudek

„Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a že jsem všechny použité
informační zdroje uvedl v seznamu literatury.“

Děkuji vedoucímu práce za shovívavost a nenápadné vedení!

OBSAH

Děkuji vedoucímu práce za shovívavost a nenápadné vedení!.....	3
ÚVOD	5
Psychedelické drogy	6
Co je to droga.....	6
Historické souvislosti.....	8
Robert Gordon Wasson	10
Historie psychedelie od 60. Let 20. Století.....	14
Timothy Leary	20
Stanislav Grof.....	21
Medicína.....	23
Křesťanská etika a filozofie.....	27
Křesťanská etika.....	27
Křesťanská filozofie	27
Cíl práce	29
Jak s psychedelickým zážitkem pracovat	29
Logoterapie.....	30
Metoda práce s klientem.....	31
PŘESTAVBA NEGATIVNÍCH POSTOJŮ	32
DEREFLEXE	32
PARADOXNÍ INTENCE	33
OSOBNÍ EXISTENCIÁLNÍ ANALÝZA.....	33
Křesťanský pohled na holotropní zážitek	34
Psychedelie.....	37
Závěr.....	39
ZDROJE.....	42

ÚVOD

Následující práce je krátkou ukázkou, řekl bych i jakousi pilotážní teoretickou studií, na dané téma. S psychedeliky jsem se několikrát setkal, studoval jsem amatérsky transpersonální psychologii, převážně Groffa, Williama Jamese, Huxleyho, Hoffmana a ze začátku stejně tak Learyho, se kterým jsem jednu dobu sdílel onen hluboký entuziasmus pro psychedelickou „otázku.“ Dostalo se mi před pár lety cti, kouzelné houbičky užít. Prožil jsem něco fascinujícího a po letech jsem zjistil, že okolnosti, které následovaly, lidé, které jsem potkal, můj oficiální vstup do církve a pomalé se učení rozlišování pod vedením moudrých spoluvěřících. Uvěřil jsem v Krista. Z celého srdce. Ani nevím, jak se to stalo, ale zážitek byl určitě katalyzátorem, který mi otevřel možnosti odlišných úhlů pohledů na věc. Na vlastní kůži jsem zažil léčivý potenciál holotropní terapie, když nic jiného nefunguje. Procházel jsem tehdy hlubším a delším obdobím deprese a silných úzkostí a nevěděl jsem, co se sebou a životem dělat. A užití houbiček, a hlavně události po prožitku, mě během let směřovaly a věřím, že i celý život směřovat budou. A to k Bohu. Proto jsem se rozhodl napsat práci, ve které chci ukázat, že holotropní stav vědomí, PSYCHEDELICKÝ stav vědomí, není nutně patologický, že je v pomáhající profesi silně uplatnitelný, pokud je. Nestavím se na žádnou stranu ohledně zavedení psychedelik do medicíny. Výzkumy pokračují, nadšenců je stále hodně a mají štěstí, že mezi sebou mají i moudré lidi, kteří transpersonální psychologii korigují, aby se nestala „církví na odkaze Learyho.“ Aby nebyla jen Bludným kamenem, ale byla spíše VIZÍ.

Přemýšlel jsem taky, jestli zveřejnit můj zážitek. A rozhodl jsem se, už podle stylu práce, kterou se chystáte číst, že jej zmíním. A to v závěru. Podám ho tak, jak jsem jej zapsal jen několik hodin po užití, ještě stále plný dojmů, neschopný slovy vyjádřit.

Psychedelické drogy

Co je to droga

Pojem „droga“ je velice široký a je důležité pro potřeby práce vymezit význam, v jakém o droze budeme mluvit. Historicky se pojem droga vztahoval na sušené části rostlin, hub a živočichů, které se dají využít v lékařství. V poslední době se nejčastěji používá a je chápán jako synonymum k pojmům „psychoaktivní látka, omamná látka, psychotropní a návyková látka“ a mnoho dalších. Co se týče výrazu „psychedelický,“ odkazuje na intenzivní zostření smyslového vnímání, nárůstu kreativity, filozofického myšlení a hlubokých vhlédů do „řádu vesmíru aj.“ Tomu se budeme věnovat později podrobněji. (Kalina, K. 2003, st. 102)

Klasické dělení drog v odborné literatuře vypadá následovně:

- **Opiáty/opioidy** – což jsou přírodní alkaloidy nacházející se v opiu, tzn. pryskyřice vytékající z nezralých makovic máku setého. Výraz pro ně jsou opiáty a týká se pouze alkaloidů vyskytujících se přirozeně v přírodě. Patří sem dvě skupiny látek z opia, přičemž k pojmu „droga“ nám vystačí znalost první skupiny, tzv. fenantrenových alkaloidů, kam patří morfin a kodein. Oba jsou prototypem všech ostatních polysyntetických a syntetických látek, kterým se odborně říká „opioidy.“ Opioid je tedy nadřazená skupina. Opiáty jsou jen jedním z mnoha opioidů. Všechny opioidy se díky specifickým vazbám v centrálním i periferním nervovém systému využívají k utišení silných bolestí, průjmů, suchého neproduktivního kašle aj. Vedlejšími účinky mohou být únavnost až spavost, nevolnost a zvracení, někdy výrazně euforická nálada atd. Vyšší dávky významně tlumí dechové centrum, prohlubuje se útlum mozku, zorničky se stahují do velikosti „špendlíkové hlavičky“ a to i v naprosté tmě (mióza), člověk upadá do bezvědomí, komatu a posléze umírá na zástavu dechu a selhání kardiovaskulárního systému. Způsobují po několika měsících denního užívání podstatně silnou závislost. Po vysazení se objevuje dlouhý a nepříjemný, byť životu nebezpečný, abstinenční syndrom. (Bečková, 1999, str. 46)

- **Sedativa, anxiolytika, hypnotika** – mezi které patří v psychiatrii nejpredepisovanější a bohužel i nejzneužívanější léky tzv. benzodiazepiny. Potlačují strach, rozpouštějí úzkostné a panické stavy, celkově zklidňují, navozují spánek, uvolňují kosterní svalstvo, pomáhají jako prevence záchvatů při epilepsii a způsobují značné problémy

v kognitivní oblasti pacienta. Zasažena je hlavně paměť, vůle a schopnost učit se novým dovednostem. Patří mezi ně diazepam, neurol, rohypnol, lexaurin a mnoho dalších obchodních značek. K benzodiazepinům patří do stejné skupiny i dříve používané barbituráty (byly nahrazeny podstatně bezpečnějšími benzodiazepiny, kterými se nejde snadno předávkovat) a také alkohol. Všechny tři druhy látek fungují přes stejné endokrinní mechanismy v nervovém systému. GABA aminomáselná kyselina je zodpovědná za útlum mozku a alkohol, benzodiazepin a barbiturát zesilují její působení tím, že se naváží na příslušné receptory pro GABA, stejně jako přirozený ligand receptoru kyselina GABA. Po dlouhodobém pravidelném přísunu se mění homeostáza v CNS a následkem je abstinenční syndrom, který se rozvine po vysazení léků či alkoholu. Na rozdíl od opiátů může být životu nebezpečný! (Svoboda a kol., 2012, st. 52).

- **Stimulační droga** - způsobují příval energie, odstraňují potřebu spánku a jídla, zrychlují psychomotorické tempo a v závislosti na dávce působí intenzivní euforii, zvyšují empatii a sebevědomí, zrychlují myšlení, výrazně zvyšují krevní tlak a roztahují zorničky (mydriáza). Závislost postrádá tělesný odvykací syndrom, ale psychický návyk je velmi silný. Po každé „jízdě“ se dostavuje deprese, úzkost, hlad a paranoidní sklony. Je pravidlem, že při dlouhodobém užívání vyšších dávek dochází k rozvoji akutní toxické psychózy a člověk se nervově hroutí. Do skupiny psychostimulancií řadíme pervitin, amfetaminy, efedrin, kokain a také kávu a nikotin, byť poslední dva jmenování zástupci jen zřídka působí na člověka tak devastačně jako silněji působící drogy. Přesto jsou nikotin a káva návykové a pití většího množství kávy vede k nespavosti, stresu, bolestem hlavy a vyššímu krevnímu tlaku. Abstinenční syndrom je u obou do určité míry podobný jako u silnějších stimulantů, je jen mnohem mírnější. (Vetešník, J. 2011, st. 152).

- **Halucinogeny/psychedelické látky** - ač je řadím k jedné skupině, musíme si dobře uvědomit rozdíl, který se přece jen mezi látkami halucinogenními a psychedelickými, vyskytuje. Halucinogenní látky způsobují halucinace a bludy. Tedy člověk pod vlivem vidí, slyší a cítí věci, které neexistují. Stav se podobá dosti deliriu, tedy akutnímu odvykacímu stavu po vysazení vysokých dávek alkoholu a zklidňujících léků – převážně vlivem na psychiku. Látky takhle působící jsou durman, rulík, blín, mandragora, muchomůrka červená a také muškátový oříšek aj. Intoxikace bývá velmi dlouhá. Po krátkém euforickém stádiu, které se podobá silné opilosti, upadá jedinec do hlubokého spánku až bezvědomí, kde prožívá živé narkotické sny. Po probuzení lidé většinou události během a před užitím látky

zapomínají. Zmíněné rostlinné drogy jsou velice nebezpečné z hlediska smrtelného předávkování, nebo náhodného zranění či úmrtí, ke kterému může dojít během intoxikace, kdy si jednice jen málokdy uvědomuje, co dělá. Užívají je spíše experimentátoři, než lidé, kterým by se stav jimi způsobený, opravdu líbil. Návykovost tedy většinou nevzniká a nehrozí. Historicky do téhle skupiny můžeme řadit i LSD, Lysohlávky, mezkalinový kaktus nesoucí jméno Ježunka Williamsova, semínka Havajské růže, konopí atd. Dnes už se spíše pro posledně zmíněné používá termín „psychedelický.“ (Vetešník, J. 2011, st. 181).

Pojem **psychedelický** zahrnuje skupinu psychoaktivních látek s velice zvláštním a specifickým účinkem na lidský nervový systém. Psychedelický neboli „mysl rozjasňující.“ Účinky jsou dosti nepředvídatelné a jsou postaveny na tzv. set a settingu, což jsou pojmy, které svého času zavedl ještě harvardský doktor psychologie Timothy Leary, který studiu, užívání a obhajování psychedelických látek zasvětil celý svůj život. Nebyl ale prvním. Každopádně povědomí o psychedelických látkách, později i nazývaných entheogenních – ze složenin „Boha uvnitř hledajících“ – sahá do padesátých 20. století let do historie západní vědy a civilizace, ač první zprávy o užívání „jakýchsi hub vyvolávajících šílenství a údajné hluboké stavy mysli“ pochází už od prvních přistěhovalců z Evropy na Americký kontinent. Vojenská a církví řízená perzekuce bohužel nedovolila přežití mnoha původních indiánských kultur v celé Americe a první etnografické pokusy o výzkum původních kultur a posvátných obřadů spojenými např. s houbami, tzv. velady, vedly ještě k většímu nepochopení a mizení posledních ostrůvků původních obyvatel, tradic a mystérií. V následující kapitole se chvíli věnujme historii objevování psychedelických látek od okamžiku, kdy do Ameriky připluli první přistěhovalci až do doby, kdy Mexiko začaly navštěvovat v 60. letech tisíce hippies toužících více po drogovém opojení než po oddání se hlubokému obřadnímu a posvátnému pod vedením zkušených „šamanů.“ Nenasytnost a hlad po konzumu zakryl pohledu dnešního člověka mnoho z pravdy, která vždy patřila k posvátným kultům „kouzelných hub,“ kaktusů peyotl obsahujících mezkalin a mnoha jiných podobných látek. (Letcher, A. 2008, str.91)

Historické souvislosti

Náhled do minulosti halucinogenních i psychedelických psychoaktivních látek je potřebný k celkovému pochopení pojmu „psychedelické“ a k základnímu propojení událostí, které velmi nenápadně ale postupně přece jen zasáhly až do hlubokých kořenů západní civilizace. A reakce mocných byla ve 20. Století stejně tvrdá jako před 6 staletími. Ale vezměme to od začátku.

První setkání západního světa s kulturou užívající kouzelné houby se odehrálo, když Hernán Cortés na Velká pátek roku 1519 zakotvil na mexickém pobřeží, poblíž dnešního Vera Cruz. Zvěsti o bohatství, které mu našeptávala jeho překladatelka, otrokyně a milenka vedly Cortése k tomu, že se rozhodl vést výpravu do vnitrozemí a urvat pro sebe co největší podíl bohatství nové země, kolik to půjde. Španěl nízkého původu postupoval dál od pobřeží a s pouhými 550 muži, psi, koňmi a jedním kanónem vedl boj proti bránící se aztécké civilizaci, jež spolu s vládcem padla o necelé dva roky později. (Grofová, 1993, podle Kudrle, 2003 st. 93)

Dobyvatele nový a exotický svět fascinoval stejnou měrou jako je i děsil. Obdivovali architekturu, písmo, zákony a velice je zarážely jejich náboženské a společenské praktiky. Aztékové milovali krvavé oběti, oběťovali bohů tisíce srdcí vyrvaných z živých těl, milovali míčové zápasy podobné dnešnímu basketbalu, kdy ovšem vítězství znamenalo přežití a prohra hrdou smrt stětím lepším soupeřem. Do toho všeho užívali řady psychoaktivních rostlin a hub pro náboženské i světské obřady. Kouzelné houby, lysohlávky, se v aztéckém jazyce navývaly Teonacatl – tedy „pokrm bohů, nebo maso bohů“ – což španěli uráželo ještě více, neboť podobnost se svatým přijímáním byla zjevná. Ze setkání dvou naprosto odlišných kultur 16. Století vzešel rychlý zánik té původní. V Evropě se šířily zvěsti o bohatství, které leží za mořem, a které střeží přímo satan. Původní obyvatelé s celou svou kulturou, zvyky a tradicemi byly démonizovány a bylo na místě původní pohany naučit, jak správně žít po vzoru tehdejších evropských mravů, zvyků a zásad. Veškeré chrámy, památky a spisy byly ničeny a nahrazovány křesťanskými symboly a dogmaty. Jediné zprávy – řekněme objektivní zprávy – se dochovaly díky kronikářům, kteří byli často mnichy a zapisovali cizí kulturu, co nejvíce objektivně dovedli. Např. jeden dominikánský mnich Diego Durán napsal podrobné pojednání „*Historia de las Indias la Nueva España*,“ ve kterém popisuje užívání posvátných hub ve vyšších vrstvách aztécké společnosti. Z tohoto pramene pochází i Duránův popis korunovace aztéckého panovníka Tizoca roku 1481, na které byly všem hostům podány houby. Hosté se po čase oddali modlitbám, neřízeným výbuchům smíchu a zanedlouho odešli ven do lesů připraveni tančit. Velmi konzervativní františkánský mnich jménem Toribio de Benavente věnoval jedno dílo rovněž popisu náboženských zvyků původních obyvatel. Mnohem tolerantnější byl ve svých spisech např. jiný františkán Bernardino de Sahugán, který byl rovněž nejvstřícnější při pohledu na houby. Nutno říct, že aztékové většinou neužívali žádné jiné drogy a houby brali jako

součástí posvátné složky života. Ptáte se, proč píšu jen o Mexiku? Je to tím, že nikde jinde na světě nebyl až do 60. Let 20. Století – převážně v USA, Evropa se „chytila“ později - dokázán jakýkoliv výskyt houbového kultu nebo užívání, který by dával za pravdu psychedelických nadšenců, že houby a jim podobné rostliny, stály na počátku všech náboženství. Víme ale, že nejméně v Mexiku se houby užívaly už před více než pěti sty lety a možná i mnohem dříve. V evropském prostředí bylo ve středověku prokázáno jen několik málo „kultů“ požívačů rulíku a blínu. Šlo většinou o ženy, které v opojení nezřídka prováděly divoké orgie a věřili tomu, že se účastí tajných setkání, kam jsou jejich duše i těla přenesena. Když potom soudci viděli, že žena, která prohlašuje takové věci, prostě jen leží v bezvědomí na zemi, neváhali a často je posílali na smrt stejně demonizované jako mexické obyvatele. (Huxley, A. Heaven and Hell, 1994, str. 57)

Jeden houbový kult je ovšem historicky doložitelný i na opačném konci světa. Na Kamčatce se do dnešní doby v docela malé komunitě spojené hlubokými historickými kořeny a tradicemi užívají muchomůrky červené, které přinášejí veselou silnou opilost následovanou tvrdým narkotickým spánkem plným zajímavých vidin, snů a halucinací. Výzkumu se věnoval Gordon Wasson, který se oženil za rusku a fascinoval ho diametrálně odlišný přístup k houbám, kteří ti dva měli. To byl začátek jeho heroického a značně zaujatého zkoumání halucinogenních hub po celém světě. Viděl v něm opět prazáklad lidství. Bájný „strom poznání.“ Gordon je jednou z nejvýznamnějších postav popularizace kouzelných hub v Evropě. Přeskočíme rovnou do 20. Století. Z pěti staletí, která vynecháváme, nepochází téměř nic spojeného s tématem. Až v 18. A 19. Století se vyskytují ojedinělé lékařské zprávy, které popisují podivuhodné otravy neznámou houbou, které vyvolávaly velice bizarní a silné změny vědomí. Šlo pravděpodobně o lysohlávky nebo jim blízké příbuzné druhy. Otravy byly náhodné a většinou lidem nepřipadaly příliš zábavné, protože byli ztraceni sami v sobě, a neměli sebemenší ponětí o tom, co se s nimi děje. Někdy pacienti popisovali i příjemné zážitky, které většinou končili lékařským zásahem, který málokdy představoval něco jiného než výplach žaludku. Erudovanější lékaři podávali utěšující prostředky. Zpráv se ale mnoho nedochovalo a nejsou příliš zajímavé. (Wasson, 1955, podle Letcher, A. 2008, str. 92)

Robert Gordon Wasson

Se narodil v září roku 1898 v Montaně jako syn faráře. Vystudoval obor literatura jako bakalář a stal se novinářem. Lety se dostal k bankovníctví a nakonec byl

viceprezidentem jedné banky v New Yorku. K houbám ho přivedla už zmíněná příhoda, kdy se se svoji manželkou procházel ruskými lesy a zatímco žena původem z Ruska, trhala každou houbu, na kterou natrefila a byla plna nadšení. Gordon naopak cítil odpor a bál se, že do rána bude vdovcem. Nestalo se tak a to měl být počátek jeho zájmu o houby. Historiku si postupně upravoval, byl výjimečný vypravěč, až jeho dcera jednoho dne zapochybovala, jeli z toho vůbec něco pravda. Ale to pro nás není podstatné. Společný zájem obou manželů na mykologickém výzkumu, studiu historie původních kultur vedl k napsání první relativně vlivné knihy *Mashrooms, Russian and history*“ (1957) Poté, co manželka zemřela, pokračoval Gordon dál horlivě v jejich společné práci. Psal, že prý rozluštil záhadu rostliny sóma zmiňované v textu Rgvéda – byla to právě muchomůrka červená, dále údajně zjistil, že tajemný eleuzínský nápoj obsahoval nálev z houby paličkovice nachové. Jeho text je dosti obtížný, ale stal se klasickým stylem pro budoucí spisovatele v oboru a popisy prožitků patří do klasické „psychedelické literatury.“ (Elichter, S. Symbolism and archeology, MEXIKO, 1998.)

V roce 1952 obdržel Wasson dva dopisy, ve kterých byly odkazy na kult „teonacatlu,“ obrazy houbových sošek a starodávné obřady spojené s užíváním hub. Okamžitě se spojil s dopisovateli a sehnal kontakt na tamější misionářku Eunici Pikeovou, která byla stále sklíčenější z faktu, že se jí nedařilo původní obyvatele odvrátit od pohanských a prastarých tradic, které se týkaly užívání hub a jejich účinku na obyvatele. Wassonovi se pochybovačně zmínila o mínění domorodců, že houby mají svou vlastní duši, které promlouvají skrze „curanderos,“ léčitele, a informují ho, jak léčit nemoci, hledat ztracené věci a poskytujícímu užitečné rady. Někdy prostě léčiteli i sdělí, že nemoc je neléčitelná. Při podobných obřadech, neboli „veladách“ užívají houby pouze curanderos, kteří jsou jakýmsi „veleknězi“ mazatéků, obyvatel, u kterých se houbový kult stále neochvějně držel, a přihlížející účastníci rituálu dosahují stavu meditace bez hub pod vedení léčitele. Wasson zamířil do Huautla – malého městečka v horách, kde se mu podařilo sehnat pomoc zdejšího „domorodce,“ který Wassonovi nejen tlumočil, ale odkazoval ho nenápadně i k cíli, ke kterému se Gordon upíral. Tehdy Wasson nevěděl, že samotný jeho průvodce patří k hrstce curanderas, i když nižšího stupně. Lidé, které potkávali, nechtěli o hubách ani slyšet a vypadalo to, že se Wasson vydal na špatné místo. Záhy mu jeho průvodce prozradil svou totožnost a po dlouhém Wassonově přemlouvání souhlasil s tím, že pro něj obřad uspořádá pod záminkou toho, že má být Wassonův syn smrtelně nemocen a Gordon jako

otec potřebuje radu. Byla to lež, které měla curandera obměkčit. Wasson byl tedy pravděpodobně první člověk ze západu, kdo zažil veladu na vlastní kůži a byl z ní unešený. Během obřadu léčitel Gordonovi sdělil, že jeho syn je na tom citově velmi zle a že je v New Yorku. Wasson tomu nevěnoval pozornost, dokud si ve státech vážně neověřil, že jeho syn procházel zrovna těžké trauma po rozvodu se ženou a přestěhoval se skutečně do New Yorku do otcova domu a uspořádal v něm velkolepou párty, když byl otec pryč. (Letcher, A. 2008, str 154.)

V roce 1954 se Wasson vrátil do Mexika. Tentokrát mířil do horské oblasti Mirejía. Druhá výprava přinesla nová etnografická data, ale byla v podstatě bezvýznamná oproti tomu, k čemu došlo při třetí výpravě do Mexika v létě roku 1955. Mezitím se Wassonovi podařilo navázat kontakt se dvěma váženými vědci, kteří mu pomohli jednak v třídění řazení hub do mykologických slovníků a učebnic – Alexandr Heim. Druhým vědcem byl chemik pracující pro švýcarskou farmaceutickou společnost Sandoz Albert Hoffman, který před několika lety syntetizoval LSD. Od Wassona dostával vzorky hub, květin a lián a v laboratoři se mu postupně podařilo syntetizovat účinné látky z hub – psilocibyn a psilocyn – a několik dalších méně důležitých látek z ostatních vzorků. Ale zpět k Wassonovi. V Huautle se mu podařilo přesvědčit vysokého úředníka, aby mu dohodl setkání s jednou z nejvyšších curanderas v Mexiku, s Marií Sabinou. Předtím Wasson se společně nasbírali plnou bednu lysohlávek a s použitím stejné historky, kdy mu jde o blaho syna, přemluvil Sabinu, aby uspořádala veladu. Snad poprvé v historii jedl západní vědec houbičky při slavnostním obřadu spolu s curanderas. Marie Sabina tím porušila významný zákon - že se houby nikdy nepodávají cizincům. Tak jak tak snědl Wasson po západu slunce v malé chýši vysoko v horách 12 malých špinavých hub. Chutnaly nepříjemně nahořkle. Marie Sabina začala hrát na kytaru různé křesťanské písně, mísila je s hrdelními zvuky, zpěvem bez doprovodu a čím víc houby účinkovaly, tím víc i Gordon Wasson nabýval přesvědčení, že našel, co hledal. Chybějící mezičlánek. Maria byla tehdy postarší žena, praktikující katolička, která chodila na mše, přijala Krista a zároveň jedla houby. Vyzařovala obrovské charisma a Gordonovi připadala jako šaman starý tisíce let, potomek dávného vědění, které západ zapomněl. Vyzařovala z ní moudrost, klid a rozvaha a byla navíc žena. To vše Wassonovi rozvířilo jeho stojaté vody nevědomí a archetypy ukazovaly na Sabinu jasným dlouhým prstem. Wassonovi přišlo, že jeho vědomí dosáhlo hranice pochopitelného z řádu univerza, viděl černé brány a věděl, že za nimi je něco velkého, tajemného a stejně tak i

hrozivého. Byl zároveň zklamaný, že je neotevřený, ale uvědomoval si, že možná nemohl čelit tak výraznému vhledu, snad pohledu, který za branami v mysli zbavené ega, cítil. Spolu se svými společníky se stal Gordon Wasson tedy nejspíš první člověk ze západu, kdo dobrovolně jedl „halucinogenní“ houby. (Hoffman, A, Mé problémové dítě, 2005, str. 33)

Wasson se do Mexika vracel rok co rok, zjistil, že se houby užívají docela hojně a sám je taky často na svých cestách vedl. Vědecká veřejnost mu už od počátku výzkumů vytýkala způsob své etnografie. Šel do výzkumu s jasným cílem, věděl, co chce najít a také to našel. Sám si připravil body, které si jen spojoval, když viděl, co se mu k nim hodilo. Naopak věci, které vidět nechtěl, rostě ignoroval. 13. Května roku 1957 vyšla v průměrném časopise Life jeho dlouhodobá a rozsáhlá studie s názvem „*Po stopách kouzelných houbiček, bankéř se vydává do divokých hor, aby okusil rituály domorodých kultur.*“ Doplnil ji i knihou a sérií nahrávek zpěvu Sabiny během velad, i rozhovoru s ní. Bezpochybu mu záleželo, aby kulturu nijak nepoškodil, ale špatně zvolené metody výzkumu, odpad od základních paradigmat vědeckého výzkumu, to vše působila příliš fantasticky a zavádivě. To, že jeho články vycházely v nevědeckém populárním časopise, vedlo k tomu, že si jich rychle všimla širší veřejnost a začala se o psychedelii sama zabývat. Zprvu do Mexika jezdily malé skupinky, které toužily po duchovních zážitcích, ale s každým dalším létem počet „turistů“ narůstal, až se stal neúnosný. Bavíme se o 60. letech. Mexiku, i díky dalšímu svébytnému člověku a jeho pohlčení zájmem o houby a jiné psychedelické látky – svého času doktoru psychologie na Harwardu Timothy Learymu – příliv tisíců lidí toužících po drogovém „úletu“ příliš nepomohl. Marie Sabina do smrti litovala, že Wassonovi povolila užít houby během obřadu. Sama byla svým okolím vyloučena jako zrádce kultury a náboženství, byla ve vězení a žila na samém dně chudoby. Curanderas se stáhli a zdá se v dnešní době, že se stáhli úplně. Houbový kult, který držel minimálně po staletí, byl pohřben západním způsobem života. Timothy Leary je postava, kterou zmíníme ještě později, v jiných souvislostech. (Leary, Flashbacks, 1992)

Gordon Wasson do konce svého života hluboce litoval osudu, na jakém měl sám nemalý podíl, který potkal Marii Sabinu. Nepřipustil jako muž své hrdosti chybu v tom, co dělal a způsobem, jakým to dělal, ale mrzelo ho, když slyšel o LSD táborech v Mexiku, deseti tisících turistů ročně ničící zbytky starého světa, který pomalu vadne pod nánosem prachu západního stylu života. Nemohl se smířit s osudem Marie Sabiny a s pocitem viny i zemřel. (Wasson, 1966, podle Lechter, 2008, str. 45)

Historie psychedelie od 60. Let 20. Století

Možná, že by 60. léta nebyla tím, čím byla, kdyby spisovatel Aldous Huxley nezavedl pojem „psychedelické literatury,“ jenž vzešel z eseje, která vyšla v roce 1954 v podobě knihy v pevné vazbě pod názvem „*Brány vnímání*.“ Huxley zde poprvé otevřeně a naprosto bez ostychu mluví o psychedelickém zážitku, který zažil po požití několika set miligramů mezkalinu. Jeho popis je přinejmenším úchvatný a celá esej nese náboj čehosi nového. Je psána odborným stylem a je prvním kamenem už zmíněných počátků psychedelické éry v USA, která měla vyvrcholit v hnutí hippies na přelomu 60. a 70. spojeného s hlubokým odporem k válce ve Vietnamu.

Popis zážitku, o kterém se bavíme, je nevyhnutelným a proto jsem Aldouse Huxleyho nezmínil jen tak.

„Vzal jsem si svou dávku v jedenáct hodin dopoledne. Hodinu a půl poté jsem seděl ve své pracovně a pozorně se díval na malou skleněnou vázu. Byly v ní pouze tři květiny — překrásně rozvitá růže zvaná Portugalská kráska, lasturově růžová s jemnými tmavšími odstíny na základně každého okvětního lístku, dále velký červenofialový karafiát a bledě nachový kosatec. Tato náhodná malá kytice se jevila uspořádaná proti všem pravidlům dobrého vkusu. Onoho rána jsem byl už během snídane disonancí jejích barev poněkud zaskočen. Posléze se však můj náhled změnil. Nyní jsem se již nedíval na neobvykle aranžované květy, ale uzřel jsem totéž, co viděl Adam ráno při svém stvoření — okamžik za okamžikem — zázrak nahé existence.

„Je možné s tím souhlasit?“ zeptal se kdosi. (Během této části experimentu jsme veškerou konverzaci nahrávali na diktafon, což mi umožňovalo, abych si později osvěžil paměť.)

„Ani možné, ani nemožné,“ odpověděl jsem. „Prostě to tak je.“

Istigkeit — nebylo to ono slovo, které tak rád používal Mistr Eckhart? „Jsoucno.“ Bytí v Platónově filosofii — až na to, že Platón zjevně udělal obrovskou a groteskní chybu v tom, že oddělil toto „jsoucno“ od „stávání se“ a identifikoval je s matematickou abstrakcí Ideje. Platón zřejmě bohužel nemohl nikdy uvidět kytici květů, zářící svým vlastním světlem, kde se vše chvěje pod tíhou významu, který vyjadřuje. Nikdy nemohl vnímat to, jak růže,

karafiát a kosatec byly tím ' čím byly — pomíjivostí, která však zároveň byla rovněž i věčným životem, neustálým hnutím, které současně bylo čistým bytím, okamžikem, jedinečnou souhrou, v níž díky jakémusi nevyslovitelnému, a přesto sebe sama potvrzujícímu paradoxu je možné uzříti zdroj vší existence.

Dále jsem se díval na květiny a zdálo se mi, že v jejich živém světle lze pozorovat dech — avšak dech bez návratu k počátečnímu bodu, bez opakujících se odlivů —, jenom tok násobící nádheru krásou ještě větší, hluboký význam významem ještě hlubším. Na mysl mi přicházela slova jako »půvab« a »proměna«, jež však s sebou nesla ještě řadu významů dalších. Můj pohled putoval od růže ke karafiátu, od jeho jemné záře k hladce taženým svítkům křehkého ametystu kosatce. Onu blaženou vizi, kterou Indové nazývají sat-čit-ánanda, tj. bytí-uvědoměníblaženost jsem konečně poprvé pochopil ani ne tak na verbální úrovni, ne v rodicích se náznacích nebo vzdáleně, ale v přesném a úplném smyslu oněch podivuhodných výrazů. A potom jsem si vzpomněl na jistou pasáž, kterou jsem četl v jednom eseji D. T. Suzukiho: „Co je to dharmové tělo buddhy?~ («Dharmové tělo buddhy» je jinak řečeno vědomí, jsoucno, prázdnota či bůh.) Tuto otázku si klade v zenovém klášteře každý vážný a zmatený novic. A s provokativní nesouvztažností jednoho z Marxových bratří mu na ni mistr odpovídá: „Živý plot na konci zahrady. '~ — „~' s pochybnostmi se táže novic, „smím-li se zeptat, kým se pak stane?~ Groucho mu dá holí přes záda a odpoví: „Zlatohřívým lvem.“

Když jsem to četl, byl to pro mne pouze mlhavý kus nějakého mystického nesmyslu. Teď to ale bylo jasné jako den a evidentní jako Euklidovy teze. Ovšemže dharmové tělo buddhy byl živý plot na konci zahrady. A zároveň to byly očividně i tyhle květiny, bylo to vlastně cokoliv, co jsem já, nebo by bylo snad lépe říci, že to bylo posvátné ne-já, co se na chvíli uvolnilo ze svého škrťacího objetí a stalo se pozorovatelem. Například knihy, kterými byly zaplněny police. Když jsem se na ně díval, svítily jasnějšími barvami a hlubším významem podobně jako květiny ve váze. Červené knihy zářily jako nějaké rubíny, stály zde svazky smaragdové, knihy svázané v bílém nefritu, jiné byly z achátu, z akvamarínu či žlutého topasu, byly tu i lazuritové knihy. Jejich barvy byly nebývale intenzivní, plné svého vnitřního obsahu. Vypadalo to, jako by se tyto knihy chtěly přímo vznést z polic, aby ještě více upoutaly mou pozornost.

„A jak to vypadá s prostorovými vztahy?“ zeptal se můj společník, když jsem se díval

po knihách. Na to nebylo vůbec jednoduché odpovědět. Pravda, perspektiva vypadala sice poněkud divně a ani zdi v pokoji se mi nezdály spojeny v pravých úhlech. Ale tohle vůbec nebylo významné. Daleko důležitější byl fakt, že na prostorových vztazích teď přestávalo záležet a já vnímal svět v úplně jiném smyslu než v rámci prostorových pojmů. V běžném čase se oko zabývá takovými problémy jako, Kde je to? Jak je to daleko? Jak je toto umístěno vzhledem k tamtomu? apod. Mé meskalinové prožívání evokuje otázky, na které oko reaguje, ve zcela jiném pořádku. Místa a vzdálenosti se najednou vytrácejí z popředí zájmu a mysl vnímá věci především z hlediska intenzity jejich existence, z hloubky různých významů a vzájemných vztahů. Viděl jsem samozřejmě knihy, ale už jsem se nezajímal o to, jaké místo zaujímají v prostoru. Čeho jsem si však všiml, co zaujalo samo moji mysl, byl fakt, že všechny žhnuly jakýmsi živým světlem a že záře některých knih byla výraznější než světlo druhých. V tomto kontextu nemělo jejich umístění a tři rozměry vůbec žádný smysl. Nelze však ani říct že by pojem prostoru byl zrušen. Když jsem vstal a procházel se kolem, mohl jsem tak činit celkem normálně, aniž bych ztrácel orientaci vůči poloze okolních předmětů. Prostor tu stále byl, ale ztratil už své výsadní postavení. Mysl nyní nebyla zaujata rozměry a umístěním, nýbrž bytím a významem.

Ke lhostejnosti vůči prostoru pak přibyl ještě větší nezájem o rozměr času.

„Připadá mi, že je ho tu spousta,“ bylo vše, » co jsem dokázal odpovědět, když se mě můj společník zeptal, jak se cítím ve vztahu k času.

Čas totiž teď plynul zcela jinak a ptát se na jeho množství bylo naprosto irelevantní. Mohl jsem se samozřejmě podívat na své hodinky, ale věděl jsem, že se nacházejí v jiném světě. Můj skutečný zážitek představovalo pozastavení neurčitého trvání, jakási stálá přítomnost vytvořená jedinou, neustále se měnící apokalypsou.

Od knih na polici obrátil společník mou pozornost k nábytku. Uprostřed místnosti stál malý psací stůl. Z mého zorného úhlu stála za ním proutěná židle a za ní pak lavice. Tyto tři kusy vytvořily složitý vzor horizontálních, vertikálních a diagonálních linií — vzor, jenž byl daleko zajímavější než pouhý popis, jaký lze vyjádřit s pomocí prostorových vztahů. Stůl, židle a lavice tvořily dohromady kompozici, jež připomínala něco od Braqua nebo Juana Grise, zátiší sice vztahené k objektivnímu světu, avšak zobrazené bez hloubky a bez pokusu o fotografický realismus. Nesledoval jsem nábytek jako jeho uživatel, který si má sednout na židli nebo psát něco na lavici u stolu, ne jako nějaký kameraman nebo nezaujatý

pozorovatel, nýbrž jen jako ryzí estét, jenž má zájem pouze o formy a jejich vztahy na poli vidění nebo obrazového prostoru. Díval jsem se však dál, a čistě estetický pohled oka kubisty nakonec ustoupil tomu, co bych mohl označit snad jen jako posvátné vidění reality. Ocitl jsem se zpět tam, kde jsem byl, když jsem pozoroval květiny .— tedy zpět ve světě, kde všechno zářilo svým vlastním vnitřním světlem a vlastním nekonečným významem. Například nohy této židle: jak zázračný byl jejich trubkovitý tvar, jak nadpřirozený byl jejich hladký lesk! Strávil jsem několik minut — nebo to snad bylo několik století? — nejenom pouhým pozorováním těch bambusových noh‘ ale tím, že jsem byl těmito nohami — nebo spíše byl přímo v nich. Nebo, abych byl ještě důslednější (neboť žádné »já« nebylo v tomto případě vůbec přítomno, a v určitém smyslu ani žádné »ono«), to bylo ve skutečnosti bytí mého ne-já v ne-onom — což byla tato židle.

Přemýšlel jsem o svých zážitcích a zjistil jsem, že musím souhlasit s vynikajícím cambridžským filosofem C. D. Broadem, jenž jednou napsal: „Měli bychom daleko více než doposud brát v potaz teorii, kterou Bergson dává do spojitosti s naší pamětí a smyslovým vnímáním. Podstatou této teorie je teze, že funkce mozku, nervového systému a smyslových orgánů je především eliminující, a nikoliv produkující. Každý člověk je v jakémkoliv okamžiku schopen si vzpomenout na vše, co se mu kdy stalo, a vnímat vše, co se děje kdekoliv ve vesmíru. Avšak funkce mozku a nervového systému spočívá v tom, že nás naopak ochraňuje před matoucí záplavou množství pro nás většinou zcela neužitečných a irelevantních informací právě tím, že vyloučí většinu toho, co bychom jinak vnímali nebo na co bychom si mohli vzpomenout v kterémkoliv okamžiku. Tak uchovává ve skutečnosti jen velice malou a pouze specificky vybranou část, která je pravděpodobně prakticky užitečná.“

V souladu s touto teorií je ve skutečnosti každý z nás potenciálně vesmírným vědomím. Ale jsme také zvířata, jejichž cílem je přežití za každou cenu. Aby bylo toto biologické přežití možné, musí být universální vědomí omezeno redukujícími záklopkami našeho mozku a nervového systému. Takže na druhém konci vylézá jen jakýsi mizerný protlak vědomí, jenž nám pomáhá na této planetě zůstat naživu. Aby člověk mohl formulovat a vyjádřit obsah tohoto zredukovaného vědomí, vynalezl a donekonečna přepracovává celou řadu symbolických systémů a různé implicitní filosofie, které nazývá jazyky. Každý jednotlivec je tedy jak uživatelem, tak i obětí lingvistické tradice‘ v níž se narodil. Uživatelem je díky tomu, že mu tyto jazyky umožňují přístup k nahromaděným záznamům o zážitcích jiných lidí, obětí, protože ho tyto jazyky utvrzují v mylné víře, že ono zredukované

vědomí je to jediné skutečně možné vědomí, a také proto, že ho uvrhují do zcela určitého a omezeného chápání reality. Díky této situaci pak člověk má často tendenci brát na všechno vlastní metr a pro skutečné věci používat svá vlastní slova. Takže to, co se v jazyce náboženství nazývá »tento svět«, je ve skutečnosti svět pouhého zredukovaného vědomí, vyjádřeného a petrifikovaného určitým konkrétním jazykem. Rozličné »jiné světy«, s nimiž jako lidské bytosti tu a tam přicházíme do styku, jsou prostě jen prvky celkového vědomí, jež náleží k vědomí universálnímu. Většina lidí valnou část Času vnímá ovšem jenom to, co prochází skrze redukční záklopku a co je jejich jazykem posvěceno jakožto jediná pravá realita. Zdá se však, že určití lidé se přece jen narodili jakoby s jakousi průkazkou, která jim tuto redukční záklopku umožňuje obcházet. Ostatní jedinci pak mohou dočasná povolení získávat buď spontánně, nebo jako výsledek záměrně podnícených »duchovních zkušeností«, hypnózy či s pomocí drog. Těmito stálými nebo dočasnými výhybkami pak proudí nikoliv snad vnímání »všeho, co se děje kdekoliv ve vesmíru« (neboť povolení obejít onen filtr neruší redukční záklopku, která stále vylučuje úplný obsah universálního vědomí), ale něco víc, a především něco zcela jiného než pečlivě jen z hlediska užitečnosti vybíraný materiál, který naše zúžené individuální vědomí považuje za kompletní nebo přinejmenším dostatečně jasný obraz skutečné reality...“ (Huxley, A, 1954, st. 25 – 29)

Psychedelické látky byly až do počátku 70. let, resp. konce let 60., legální. Firma Sandoz, ve které pracoval Allber Hoffman – syntetizoval LSD a rovněž abstrahoval z hub psylocibyn – začala posílat univerzitám na přelomu 50. a 60. let po celém západním světě zásilky LSD a psylocibynu, protože v nich tehdy mnoho oborů od psychiatrie až po vojenství spatřovalo něco potencionálně velice užitečného. LSD už bylo relativně známo kvůli Hoffmanově práci, která začala na zcela náhodné události. Jednou, když pracoval s LSD v laboratoři, nutno říct, že za dodržení všech bezpečnostních podmínek, mu trocha látky pronikla na kůži a způsobila velice silný stav změněného vnímání a celého vědomí. V psychedelii je ten den oslavován jako den prvního „tripu.“ Bylo to 15. Dubna 1943. Následovala řada pokusů na sobě samém, sepsání základních informací a rad, k čemu látku užít a nakonec po letech spolu z houbovým psylocibinem bylo LSD rozesláno po celém světě. Téměř nikdo tehdy nepředpokládal, že látky jako LSD a psylocibyn si propracují cestu na klasický drogový trh, že se stanou společenskou a hojně užívanou drogou. Vědcům přišel stav po užití tak náročný, vyčerpávající, hluboký a naprosto cizí, že se k rekreačnímu užití

nedá zcela jistě použít. Ale zásilky byly doručeny a započaly první výzkumy. Nyní si povězme něco o postavě Timothyho Learyho, který se z váženého vědce postupně stal drogovým guru a podle prezidenta Nixona „nejnebezpečnějším mužem v USA.“ (Hoffman, A, Mé problémové dítě, 2005)

Timothy Leary

Timothy Leary byl muž ve středních letech, byl váženým doktorem psychologie na Harvardské univerzitě – věnoval se mezilidské komunikaci – když se nechal přemluvit k ochutnání kouzelných houbiček. Popíjel u bazénu pivo, kouřil cigarety, byl ve společnosti několika lidí a byl na „tripu.“ Ten jej hluboce zasáhl. Byl pro něj ve skrze spirituální a nazval jej nejsilnějším, nejhlubším a nejpřesvědčivějším duchovním zážitkem svého života. Byl novým impulzem k práci. Rožehl v Learym naprostý entuziasmus pro věc. Houbám se začal záhy věnovat. S dotacemi od univerzity neměl problémy, výzkumy měly náležité parametry a vše bylo v pořádku. Většinou se houbových zážitků účastnili posgraduální studenti, ale rychle se začaly rozšiřovat řady zájemců z řad pedagogů, mladších studentů a z výzkumných podmínek – řekněme „laboratorních podmínek – se stávali nevázané večírky pořádané buď přímo v domě Learyho, nebo na univerzitě v místnostech s koberci, křesly, pohovkami, knihami. To vše, aby stimulová mysl měla kam se obrátit. Aby lidé mohli polehávat, flirtovat a cokoliv jiného chtěli. Leary svůj výzkum rozšířil do věznic, kde získával relativně dobré výsledky s vězni, kteří byli díky houbové terapii propuštěni podmíněně na svobodu. Srovnání recidivy mezi skupinou léčených klasickou psychoterapií a terapií s houbami vypadlo na první pohled neuvěřitelně. Z dlouhodobého hlediska klesala návratnost propuštěných na podmínku zpět do vězení z 70% na 15%. Výsledky ale nejde brát příliš vážně, protože neprobíhaly tak dlouho. Brzy byl Leary z vězení „vyhozen.“ O důvodech proč tomu tak bylo, nemusíme spekulovat. Timothy každopádně udělal další krok, po kterém, jak sám říkal, už nic nebylo jako předtím. Užil LSD. A zážitek dosáhl na samé dno/nebo snad samý vrchol nevědomí. Jestli po prvním houbovém „tripu“ říkával, že za 3 hodiny na houbách se naučil z psychologie víc než za 20 let praxe, po užití LSD propadal v pláč. Z hloubky poznání, z drsnosti návratu do „světa“ a z neotřesitelného, co bylo spatřeno. Jakmile začal používat místo psylocibynu LSD, vše se měnilo. LSD bylo užíváno v naprosto nevázané atmosféře plné sexu, erotiky, božských prožitků, mystiky, pláče, smrti a vzkříšení... pil se alkohol, kouřila se marihuana a ve chvíli, kdy univerzitě přišle účet za dodávku milionu dávek LSD, byl Timothy Leary z univerzity vyhozen. (Grof, S. Za hranice mozku, 1995)

To mu ale nezabránilo v práci. Začal publikovat příručky pro začínající uživatele, dělal kurzy pro vedoucí sezení, kdy je pacient, klient, přítel na houbách. Timothy Leary měl v plánu takhle exponenciálně rozšířit psychedelii do široké veřejnosti. A dařilo se mu to.

LSD a houby se ještě nestihly zakázat, takže nabídka dokázala dorovnat poptávku, všichni najednou měli přístup k informacím o průběhu sezení, o jeho účincích, v jakých podmínkách „trip“ absolvovat a v jakých ne atd. Začínalo vznikat hnutí hippies, do jehož čela byl Leary neoficiálně veřejností dosazen jako guru. Události, které následovaly, nabíraly postupně rychlého pádu kvůli státní perzekuci. Začala válka ve Vietnamu a éra květinových dětí. Beatles, Janis Joplin, Jimi Hendrix a nejen celebrity umělecké scény se veřejně hlásili k užívání LSD a marihuany, jejíž dým a jeho typická vůně zaplavily náhle americké školy. Zdálo se na chvíli, že spása je na dosah ruky, že každý může prožít „mystický“ zážitek po požití drogy, kdykoliv. Nadšení netrvalo dlouho. Leary skončil ve vězení, z něhož nejprve utekl, skrýval se po celém světě, a když ho po letech federální agenti chytli rovnou v letadle, dostal se do věznice s nejvyšší možnou ostrahou, kde mu chvíli dělal společnost ve vedlejší cele i nechvalně známý masový vrah Mansson, který byl vášnivým požívačem LSD a působil jako zvednutý prst nebezpečí, jako z LSD a jemu podobných látek, plyne. S inaugurací prezidenta Nixona začala v USA v podstatě nám podobná normalizace. Květinové děti byli už jen vzpomínkou. Měnila se hudba, podmínky, drogy... Bohužel se tématu nemohu věnovat do hloubky, které by si zasloužilo, ale samo o sobě by vystačilo na několik knih v mnoha oborech. Od sociologie po antropologii a psychologii. (Leary, 1992)

Leary se nechal drogami unést. Na konci života umíral ve velkém strachu ze smrti, i když i z umírání dokázal udělat show, když ji natáčel a jedna soukromá televize ji vysílala v přímém přenosu. Poslední dny života užíval vedle LSD i silné opiátové analgetikum fentanyl, kouřil marihuanu a bral ketamim. Zmínil jsem ho ale proto, že se postaral o senzaci, která neměla obdoby. Nabídl každému přeprogramování mysli na pravé lidství – v jeho očích. Četl i historické souvislosti a rozpoznal, že začíná informační revoluce, předpovídal dobu globalizovaného světa pomocí digitálních počítačových sítí. Díky němu se psychedelikům, dostalo veřejné pozornosti, stejně jako pozornosti psychologie, kde také několik let vedl zajímavé výzkumy. I díky Learymu vznikla transpersonální psychologie. (Life, 1996, podle Leary, 2008).

Stanislav Grof

Se narodil v roce 1931. Je českého původu, ale bydlel a pracoval v Americe až do roku 1990. Je psychiatrem a také jedním ze zakladatelů transpersonální psychologie. V 60. I 70. letech pracoval s LSD, sám jej mnohokrát užil, ale byl si vědom toho, že za chvíli

federální vláda zakáže i malé výzkumy se zakázanou drogou. Vymysleli během života holotropní dýchání, metodu, díky které jde dosáhnout stejně hlubokých, kvalitativně i kvantitativně podobných účinků jako po užití LSD. Grofovi studovali primitivní kmeny a jejich metody a zjistili, že tancem, rytmickou hudbou a převážně zpěvem lze dosáhnout stavu transu, holotropního stavu. Zjednodušeně jde o zrychlené dýchání, mění se množství kyslíku a oxidu uhličitého v krvi a tím jsou způsobeny hluboké stavy mysli. Holotropní terapie je vhodná tam, kde psychický problém leží tak hluboko, že ho slovy nejde vyjmout z nevědomí. V holotropních stavech lidé často prožívají traumatizující vzpomínky na porod, na jiné tragické vytěsněné události z dětství, zdánlivě prožívají minulé životy, díky kterým pochopí své současné potíže. A jsou i tací, kterým holotropní stav vědomí může zprostředkovat „mystický zážitek“, jinak jej uživatelé nemohou popsat. Grofova práce zaškolení průvodců a příruček pro skupinové terapie staví na základech Timothyho Learyho, ale Grof je vědec, drží se paradigmatu oboru a má ve světě velké, byť rozporuplné jméno. Kupříkladu u nás je nositelem ocenění manželů Havlových VIZE97 za mimořádný přínos pro psychiatrii, ale také je nositelem dvou bludných balvanů, aneb ceny, pro největší absurditu vědy. Grof své knihy věnuje převážně tématu psychospirituální krize. Holotropní stavy ať už navozené změnou dýchání nebo psychoaktivními látkami bere jako katalyzátor vnitřního dění člověka. Stejně jako u Haxleyho, použiju pro vcítění se do Grofa citáty z jeho knih. (Grof, S. Za hranice mozku, 1993)

Pozorování a výzkumy vědomí rozptylují současný mýtus materialistické vědy, že vědomí je průvodním projevem hmoty, tedy produkt pouze neurofyziologických a chemických procesů v centrálním nervovém systému. Ukazují nám, že vědomí je samo prvotní podstatnou vlastností bytí, a že je schopno mnoha různých zajímavých činností, kterých náš mozek není schopen. Podle všech nových poznatků je lidské vědomí součástí i účastníkem v rozsáhlém univerzálním poli kosmického vědomí, jež prostupuje veškerou bytí.

(Grof, S. Psychologie budoucnosti, Perla 2004, str. 7)

A na dotaz, co se důkazu týče...

... pozorování a studium holotropních stavů vědomí přináší každopádně pádné důkazy o tom, že transpersonální, mystické zážitky není možno zavrhnout jako nepodstatné psychotické a patologické projevy. Skutečnost, že umožňují přístup k novým a přesným informacím o tolika různých aspektech bytí, je nepochybným důkazem o tom, že se jedná o

fenomény sui generis, které otrásají samotnými základy materialistické vědy. Odhalují, že vesmír je v podstatě sjednocenou sítí událostí, probíhajících ve vědomí, je prostoupen vyšší inteligencí a odráží existenci vyššího řádu. Tyto zážitky, kromě jiného poskytují empirický důkaz, že individuální lidská psyché nemá žádné hranice a je v podstatě souměřitelná s veškerým bytím, čímž potvrzuje základní tezi mnohých ezoterických systémů, včetně astrologie - že v mikrokosmu se zrcadlí makrokosmos.

(Grof S. *Psychologie budoucnosti*, Perla 2004, str. 268-269.)

Ano, odpověď na otázku, jestli se dneska holotropní terapie využívá, je ANO. A využívá se relativně hojně. V psychiatrii převážně. V poslední podkapitole se podíváme na využití psychedelik v medicíně, na to, s jakými výsledky lékaři přišli, jak je možnost terapie psychedelikem – dnes převážně MDMA (extáze) než LSD a psylocibyn, neboť její stav je jemnější – rozšířená a kdy nastupuje vhodná indikace. (Nešpor, *Drogy a medicína*, 2003, st. 80)

Medicína

Účinky LSD i psylocibynu mohou být velmi silné a nepředvídatelné, zvláště v indikacích, v kterých se psychedelika dneska nasazují – posttraumatický stresový syndrom, obavy ze smrti u nemocných v terminálním stádiu, v psychologii se uplatňuje úspěšně v kombinaci s kognitivní terapií a v léčbě těžkých závislostí a sociálně úzkostných poruch. Proto se většinou podává MDMA. Má strukturu podobnou amfetaminu, ale v terapeutických dávkách od 50 do 100 mg nevykazuje výrazné stimulační účinky. Projevuje se převážně psychedelická složka MDMA. Snížení úzkosti, zvýšená empatie, lepší schopnost introspekce, snížení strachu a ostýchavosti. Navazuje stavy hlubokého soucitu, pocity smyslu bytí a pro její jemný účinek je málo pravděpodobné, že by uživatel pod odborným dohledem zažil nepříjemné příznaky. MDMA snižuje bolest, velmi účinná je v léčbě těžkých migrén, ale zrovna v téhle konkrétní indikaci se používá v USA běžně jako moderní metoda LSD obohacené o velký a těžký atom bromu, který zabrání LSD mozkové aktivitě, ale migréna je často naprosto potlačena i bez psychedelických účinků drogy. (Vetešník, J. 2011, st. 125).

Pro ukázkou znovu využiji autentičnost Grofa a prožitku, který může nastat. Ale možností je tolik, kolik je lidí na zemi. A mnohem víc. Nekonečně možné se může

uskutečnit pod vlivem. Je to jen jeden popis prožitku umírajícího pacienta po vysoké dávce LSD.

Sezení začalo optimisticky asi 40 minut po požití látky. Cítil jsem, že se rychle nořím do bezstarostného světa spokojeného dítěte. Fyzické pocity, emoce a vjemy byly velmi jednoduché a autenticky dětské; byly doprovázeny automatickými sacími pohyby rtů, silným sliněním a občasným říhnutím.

Tento stav byl pravidelně přerušován vizemi různých stránek hektického a přetíženého života průměrného dospělého člověka, plného napětí, konfliktů a bolesti. Když jsem to srovnal s rajským stavem dítěte, pocítil jsem náhle hlubokou touhu, která je v nás všech, vrátit se do prvotního stavu dětského štěstí. Viděl jsem obraz papeže s křížem ozdobeným drahokamy a ozdobným prstenem s velkým diamantem na ruce; masy lidí k němu vzhlížely plny velkého očekávání. Pak následovala vize nespočetných tisíců muslimů kolem Kaaby v Mekce, ve kterých byl stejný pocit hluboké touhy. A pak anonymní davy s rudými vlajkami vzhlížely k obrovským obrazům komunistických vůdců při přehlídce na Rudém náměstí v Moskvě a milióny Číňanů uctívaly předsedu Maa. Silně jsem cítil, že hnací silou těchto velkých náboženských a sociálních hnutí byla potřeba znovu nastolit stav naplnění a uspokojení prožitý v raném dětství.

(Jak se účinek látky zvyšoval, pocítil jsem náhle nápor panické úzkosti. Všechno dostalo tmavé a hrozné barvy; zdálo se mi, že celý svět kolem mne se svírá. Obrazy každodenní bídy, které se dříve objevovaly jako protiklad dětského světa bez problémů, byly nyní zdrcující a plynuly nepřetržitě. Ukazovaly naprostou beznadějnost lidské existence, plné utrpení od narození do smrti. Nyní jsem porozuměl existenciálním filozofům a autorům absurdního dramatu. ONI VĚDĚLI! Lidský život je absurdní, monstrózní a zcela marný; s lidstvem byla sehrána nesmyslná fraška, krutý žert.

Rodíme se v bolestech, trpíme v průběhu života a v utrpení umíráme. Pocítil jsem dotyk bolesti při narození a zároveň agónii umírajícího. Slily se pro mne v neoddělitelnou směsici. Z toho vyplynulo děsivé poznání: lidský život končí podobným zážitkem, jakým začal. To ostatní je pouze otázka času – čekání na Godota. Je právě tohle to, co si uvědomil Buddha?

Zdalo se mi důležité, abych v životě našel nějaký význam, který by bylo možno postavit proti tomu drtivému prozření: něco tu musí být! Ale prožitek nemilosrdně a systematicky ničil všechnu mou snahu. Každá představa, kterou jsem byl schopen si vykouzlit, abych dokázal, že lidský život má smysl, byla okamžitě překryta svou negací a zesměšněna. Starořecký ideál bystré mysli a krásného těla netrval příliš dlouho. Tělesné schránky i těch nejnaděšenějších a neúnavných kulturistů končí ve stejném stařeckém marasmu jako všechny ostatní a nakonec je zničí smrt. Vědomosti nashromážděné při nespočetných hodinách dychtivého studia jsou částečně zapomenuty a částečně padnou za oběť organické degeneraci mozku, která přichází se stářím. Viděl jsem lidi proslavené svými duševními výkony, kteří ve stáří museli bojovat i s těmi nejjednoduššími úkony každodenního života. Smrt těla i mysli přináší konečnou anihilaci, konečný zánik veškerých vědomostí nashromážděných v celoživotním úsilí. A co děti – což to není ušlechtilý a smysluplný cíl? Ale obrazy krásných smějících se dětí byly okamžitě nahrazeny scénami, ve kterých děti rostly, stárly a nakonec také umíraly. Člověk nemůže dát smysl svému životu tím, že vyprodukuje potomky, jejichž život je stejně nesmyslný jako jeho vlastní.

Obrazy ukazující absurdnost a fraškovitost lidského života se nakonec staly nesnesitelnými. Zdalo se, že svět je plný bolesti, utrpení a smrti. Bud' jsem byl slepý ke všem pozitivním stránkám bytí, nebo žádné neexistovaly. Existovaly jen nevyléčitelné nemoci a jednou z nich byl i sám život, duševní poruchy krutosti všeho druhu, zločinnost a násilí, války, revoluce, vězení a koncentrační tábory.

Jak je možné, že jsem tohle všechno předtím neviděl? Člověk si musí nasadit růžové brýle, které překroučí realitu a sehrají s námi falešnou hru trvalého sebeklamu. Vypadalo to, že moje brýle se teď rozbily a já už dál nebudu schopen podvádět sám sebe jako dříve.

Cítil jsem se jako v bludném kruhu nesnesitelného citového i fyzického utrpení, které snad nikdy neskončí. Z tohoto děsivého světa nebylo úniku. Zdalo se jasné, že ani smrt, ať už přirozená nebo sebevražda, mě odtud nezachrání. TO BYLO PEKLO! Několikrát prožitek opravdu dostal formu archetypálního obrazu infernální krajiny. Avšak stále více jsem si uvědomoval, že ve vsí této pochmurné perspektivě života patrně existuje nějaký rozměr, kterého jsem si dříve nevšiml. Cítil jsem, jak je celé mé tělo ždímano a stlačováno mechanickou silou, a nejsilnější tlak jsem pociťoval v oblasti čela. Uvědomil jsem si, že to všechno nějak souvisí s oživením vzpomínek na biologický porod, děsivým zážitkem zajetí v

porodních cestách.

Jestli je to pravda, pak možná existuje nějaká cesta ven, možná, že celá situace je pouze zdánlivě beznadějná, jak se musela jevit dítěti prodírajícímu se ven. Možná, že nyní bylo třeba dokončit znovuprožití vzpomínek na porod zážitkem, kdy se dítě vynořuje na svět. Přesto jsem si po velmi dlouhou dobu, která mi připadala jako věčnost, nebyl jist, zda dospěji k takovému dovršení úkolu, neboť to by vyžadovalo nalézt smysl života. To se zdálo zcela nemožné, a jestliže toto byla nezbytná podmínka pro osvobození z téhle pekelné situace, pak nezbyvala velká naděje.)

Náhle, v jediném momentě, tlak ustal a já jsem byl osvobozen z křečovitého sevření pekla porodního kanálu. Pociťoval jsem záplavu světla a nepopsatelnou radost, nové spojení se světem a proud života. Všechno vypadalo svěží a třpytivé, vybuchující v zářivých barvách jako na nejlepších obrazech van Goghových. Pociťil jsem zdravý hlad: sklenice mléka, jednoduchý sendvič a trocha ovoce chutnalo jako nektar a ambrózie olympských bohů.

Později jsem byl schopen shrnout si v hlavě tento prožitek a formulovat pro sebe velké ponaučení o životě, kterého se mi dostalo. Hluboké náboženské a utopické touhy v lidských bytostech neodrážejí pouze potřebu obyčejného dětského štěstí, jak jsem to pozoroval v počáteční fázi sezení, ale také nutkání utéci od děsivých vzpomínek na trauma porodu do postnatální svobody a oceánského blaženství lůna. A dokonce i to je jenom povrchní pohled. V pozadí všech těchto biologicky podmíněných potřeb zcela jistě leží skutečná touha po transcendentnu, které nelze omezit žádnou jednoduchou formulkou přírodních věd.

Pochopil jsem, že nedostatek uspokojení v lidském životě vyplývá ze skutečnosti, že jsme se nevyrovnali s traumatem narození a se strachem ze smrti. Narodili jsme se pouze anatomicky, ale z hlediska psychiky tento proces ještě dokončen a ucelen není. Otázky po smyslu života jsou příznačné pro tuto situaci. Protože život probíhá cyklicky a obsahuje smrt jako nutnou a nedílnou součást, je nemožné najít v něm smysl pomocí rozumu a logiky. Člověk se musí naladit na tok životní energie a být schopen vychutnat svou existenci: pak objeví přirozenou cenu života. Po tomto zážitku jsem se cítil jako surfař, který se nadšeně rozjel po vlně života.

(Prof. S. Dobrodružství sebeobjevování, Praha : 2001)

Křesťanská etika a filozofie

Po té, co jsme si rychle proletěli pár informací o psychedelických látkách, nastává vhodná doba k vysvětlení zbylých pojmů, které se vyskytují v názvu práce. Pojmů, které jsou velmi důležité pro pochopení úhlu pohledu, jakého používám.

Křesťanská etika

Křesťanskou etikou myslím základní a nejdůležitější přikázání, které Ježíš nachází a naplňuje v židovství. Přikázání úplné, upřímné lásky k Bohu a díky tomu samozřejmě i lásky k bližnímu. Kristus své přikázání „radikalizuje“ na požadavek „Jako jsem já miloval Vás, tak se milujte vy navzájem. Podle toho svět pozná, že jste mí učedníci a že žijete v Bohu.“ Jde o zázrak lásky a milosrdenství, odpuštění, víry a naděje. Benedikt XVI jako ještě kardinál a hlava kongregace o nauce víry prohlásil z etického hlediska o víře následující.

"Křesťanská víra znamená svěřit se životnímu smyslu, který nese mne i celý svět, přijmout jej za pevný základ, na kterém mohu pevně stát. Můžeme to vyjádřit i jinak: Křesťansky věřit znamená přijímat svoji existenci jako odpověď na slovo jako logos, který nese a drží vše. Znamená to říci své ano k tomu, že smysl života a věci je již daný a my jej jen přijímáme a svěřujeme se mu. " (Ratzinger: Úvod do křesťanství, str. 31. Petrov, Brno: 1991)

Křesťanskou etiku budu hledat v Písmu a u církevních učitelů, případně svatých.

Křesťanská filozofie

Je filozofií, která za své východisko vedle přirozeného rozumu a smyslového poznávání bere ještě zvláštnost zjevení Boha, v čemž se opírá o písmo. Ve vrcholném středověku vznikla scholastika, která prolínala aristotelovskou filozofií a stala se na dlouhou dobu vzorem pro křesťanskou filozofií. V moderní filozofií jde o témata křesťanského existencializmu, personalizmu aj. Někdy bývá sousloví křesťanská filozofie označováno za kontradiktorní. Racionalizace křesťanské víry a vyjádření obsahových významů není filozofií. V mé práci nadnáší jakoby etiku. Filozofie křesťanství vychází ze zjeveného. Z toho, co nám odkázal Kristus, apoštolové, svatí aj. Ale podmínkou živé víry je přece jen pochybnost, je to její sestra, jedna bez druhé nemůže být. Ale jak jsem už zmínil. Základním východiskem je mi zjevení Boha v Kristu. Tedy písmo a logos schovaný v něm. Jak aplikovat mystické zážitky do života a jak je využít k duchovnímu růstu, kdy mohou být

zázrakem? Jsou pomocí drog zážitky vůbec křesťansky akceptovatelné? (Halík, T. Vzdáleným na blízku, 2006)

Cíl práce

Nyní se dostáváme k tomu podstatnému. Poznali jsme něco málo o povaze psychedelických, můžeme říct holotropních stavů mysli, určili jsme výchozí bod pohledu, skrze který se budeme na problematiku dívat. Práce, kterou čtete, má sloužit jako možný návod, jakým způsobem v sociální, charitativní, kněžské a jakékoliv pomáhající profesi mající základy v křesťanské víře, pohlížet na lidi, kteří mluví o mystice, kterou prožili jednou, nebo dokonce opakovaně na houbách nebo jiných látkách. Zážitky zní, jak jsme mohli číst výše, často bizardně, protože zkrátka nejdou vyslovit jednoduše pomocí slov. Slova jsou jen symboly k existenci. Skrze ně rozumově chápeme, ale už méně nám otevírají hlubokou niternost člověka, ve které sídlí Bůh. Kdo nezažil, možná neví, ale pokud se setká pravda s pravdou, poznají se.

Jak s psychedelickým zážitkem pracovat

Prvním psychologem, který se zajímal o nevědomí, vynalezl termín pro kolektivní nevědomí, byl Carl Gustav Jung. Sám zažil sérii apokalyptických vizí a nepopsatelně absurdních snů v době, kdy přednášel na univerzitě. Hledal archetypy, opakující se motivy ve snech a mimořádných prožitcích u různých lidí. A všiml si podobností a v podstatě dokázal existenci oceánu nevědomí pod špetkou vědomě prožívaného současného okamžiku. Oceánu, kde jsou uloženy všechny informace druhu, planety a celého vesmíru. Tedy alespoň teoreticky. Jeho dílo je velmi propracované. Studoval mytologie, legendy, náboženství a nalézal v nich to, co objevil v lidském nevědomí. Archetypy. Vždy závisle na kultuře pojmenované, chápané a vyjadřované, ale vždy stejné. (JUNG, C. G: *Výbor z díla*. 1. vyd. Brno).

Pro ujasnění chci ještě zmínit, že se v podstatě nepohybujeme vůbec v prostoru transpersonální psychologie. Jde o to, že člověk už s určitým prožitkem přichází a já musím nějak adekvátně reagovat. Je to velká příležitost. První setkání s člověkem, který světené prožitky neodsoudí jako psychózu či schizofrenii, ale vezme je alespoň trochu vážně, může zapustit hluboké kořeny důvěry a ztráty pocitů studu, který se vyskytuje spolu s obrovským nadšením pro věc a přesvědčením, že člověk ví vše a nejradši by to řekl každému a každému by dal LSD. U výrazných a převážně nečekaných mystických zážitků u rekreačních uživatelů drog dochází asi vždy v určité míře k výbuchu entuziasmu jako u Learyho. Buďto jedinečné

vhledy časem přijdou vniveč a energie připravená k práci na budování sebe sama vyšumí do prázdna, nebo je přijmeme jako výzvu. Jako křesťané nemáme odsuzovat zbrkle jen kvůli neznalosti a např. i stavu klienta, který je uživatel heroinu, a najednou přijde do kontaktního centra s zážitkem mystiky. Je umění pochopit a odhalit možnost, která se najednou naskýtá. Může to být právě ta jiskra, na kterou člověk čekal. Jak ale víme, na duchovní cestě vždy potřebujeme vůdce, poslušnost a pokoru. Člověk sám málokdy dosáhne svatosti. Vlastně nikdy sám. Vždy je to velká Boží milost. V práci s takovým klientem nemusí jít ani o evangelizaci. Je to možnost pro jakoukoliv terapii, pracování na duchovním životě, který si člověk podle sebe letmo ohmatal a zdá se mu, že objevil úplně jiný rozměr bytí.

Jednou z možných metod se nabízí existencionální přístup Viktora Emanuela Frankla.

Logoterapie

Logoterapie bývá označována jako tzv. třetí vídeňský směr psychoterapie – vedle Adlera a Freuda. Počátky logoterapeutických myšlenek najdeme v pracích V. E. Frankla od 20. A 30. let dvacátého století. Je chybou se domnívat, že by se Frankl vůči dvěma předchozím vídeňským směrům chtěl vymezovat. Pravdou je, že se vůči nim v určitých ohledech stavěl do opozice a do protikladu, ale nesmíme zapomínat, že z individuální psychologie a psychoanalýzy vycházel. Cílem logoterapie měla být jakási „rehumanizace“ psychoterapie, měla předchozí dva směry doplnit o „lidskou dimenzi“ a seriózně se začít zabývat problematikou smyslu života. Frankl nesouhlasil s koncepcí psychologických škol, které ze svého středu vytěsnili všechnu duchovní složku a brali lidskou osobnost ze značně redukováného pohledu. Frankl chtěl do psychoterapie vrátit myšlenku „logu“ významově v původním slova smyslu LOGOS = SMYSL, stejně jako i VTĚLENÉ SLOVO. (Atkinson, R. 2010)

Člověk má v každém okamžiku svobodu volby. Svobodu rozhodnout se pro život nebo zůstat bez smyslu v jakémsi neživotě. To, co nás v životě naplňuje pozitivní „energií“ a pocitem smyslu, jsou hodnoty, které realizujeme, na jejichž výzvy říkáme „ano.“ Frankl rozlišuje tři druhy. Patří mezi ně hodnoty prožitkové, hodnoty tvůrčí a hodnoty zakořeněné v samotných hodnotách. Poslední kategorie je značně transcendentální a je prostorem, na jehož poli nám zůstává svobodná volba v každé situaci. I když zážitkově ani tvořivě nemohu žít, mám ještě jednu možnost, jak se k životu postavit čelem a jak mu říct ano. Frankl přežil koncentrační tábor a právě v drsných podmínkách vyhlazovacího tábora mohl na vlastní kůži zažít, jak důležité je zachovat si smysl žití, bez kterého se smrti a neživotu jde jen těžko

bránit. Jestli si dokážeme zachovat v každé situaci svou duchovní svobodu a dokážeme dát životu smysl, dáváme tím smysl potom i všemu jinému, i utrpení a smrti. Frankl se totiž zdráhá ptát otázkou „jaký má život smysl?“ Mnohem spíše bychom se měli ptát „jaký smysl dám já svému životu?“ Člověk není jen pasivní loutka osudu, ale je to veskrze svobodná bytost, která má moc svůj život v každé situaci utvářet do smysluplného bytí. Zůstat v pasivitě a čekat, až mi sám život smysl zjeví, nevyřeší nikdy nic a život uplyne, aniž bychom mu cokoliv dali. Každým okamžikem nám život nabízí nespočet možností, na které buď můžeme kývnout, nebo které můžeme nechat nevyužité. Každým okamžikem se máme ptát „čemu chci dát smysl, čemu chci říct ano?“ (Frankl, E, V. (2006) *A přesto říct životu ano*, Praha: Osudy)

Někteří vězni v koncentračních táborech i přes obtížné vnější podmínky tyto okolnosti „přerostli“ – transcendovali. Přežili ti, kteří měli nějaký cíl, smysl, pro který žili. Frankl nám ve své práci nejednou nabízí Nietzscheho myšlenku: „Kdo má ve svém životě nějaké Proč, ten snese i každé Jak“ Spolu se smyslem jde ruku v ruce i zodpovědnost. Bez jednoho nemůže existovat druhé a nemáme-li ani jedno, náš život se stává prázdným. (Frankl, E, V. (2006) *Lékařská péče o duši*, Praha: Cesta)

Frankl nám nabízí možnost vhodné metodologie práce s klientem i vývěr vhodné terminologie v případě, kdy „církevní pojmy“ nejsou vhod. Frankl z víry vychází, vychází ze živé víry, vychází z LOGU, v jehož stínu má každý okamžik smysl. A to, co bývá po holotropních prožitcích časté, je právě pocit vzhledu do LOGU, prožití ho skrz naskrz, nechat do sebe pustit ducha svatého.

Metoda práce s klientem

Využití principů logoterapie je v praxi spíše strategií než technikou. Pomáhající pracovník s klientem pracuje hlavně ve formě rozhovoru, ve kterém společně nachází klientovy nosné životní témata a hodnoty. Rozhovor může být doplňován i prvky expresivních terapeutických metod, jako jsou arteterapie, dramaterapie aj. Pracovník má být pro klienta oporou, má provokovat, směřovat a má usilovat o mobilizaci klientovy motivace a odvahy, které by v konečném důsledku mohly vést ke změně životního postoje. Pomáhající pracovník klientovi asistuje při volbě realistických záměrů a jejich uskutečňování. Má být pro klienta do jisté míry „vzorem“. Prostřednictvím svého postoje sděluje klientovi vlastní přesvědčení o realitě lidského života, a tohoto postoje se drží v průběhu terapie, v argumentaci i v praktickém jednání. (Kubáčková, E. 2007)

Vzhledem ke klientovi se provádí tzv. kopernikovský obrat. Jde o otázku po smyslu, která obrací otázku „co ještě mohu čekat od života“ do otázky „co ještě může život čekat ode mě.“ Cílem je nalézt pro klienta v životě hodnoty pokud možno co nejméně sebestředné a co nejvíce klienta přesahující. Logoterapie hraje v určitém úhlu pohledu na individualitu. Učí klienta, že v každém okamžiku j za svá rozhodnutí a svůj život odpovědný jen on sám. On sám je expertem na svůj vlastní život. Pomáhající pracovník je pouze průvodcem. (Navrátil, P. 2000)

Obecně řečeno je logoterapie vhodnou metodou práce s klienty, u kterých je dobře rozpoznatelná absence smyslu jejich života. V praxi můžeme rozpoznat několik základních metod práce.

PŘESTAVBA NEGATIVNÍCH POSTOJŮ

V psychologické oblasti je dokázáno, že postoj, s jakým klient ke svým problémům přistupuje, bývá často mnohem závažnější překážkou k vyléčení se než samotná nemoc. Při rozhovoru si pomáhající pracovník všímá všech projevů negativních postojů k problematice klienta. Může to znamenat popírání problematice situace, vzdávání se při setkávání se s překážkami aj. Pomocí racionální argumentace se pracovník následně snaží přivést klienta k pozitivnímu náhledu na problematice situace a nedaří-li se a je-li klient vůči takovým postojům stále zavrzelý, může pracovník použít metodu tzv. Sokratovského obratu, tedy metodu „naivního dotazování.“ Pomocí této metody pracovník na oko přistupuje na klientovy postoje a negativní pozice, přičemž se je v rozhovoru snaží zdůraznit tak, aby klient sám rozpoznal jejich absurditu. (Schlick, Ch. 2011)

DEREFLEXE

Pomáhá klientovi méně se soustředit na vlastní bolest a selhávání a snaží se orientovat jeho pozornost k cílům a hodnotám, jež jej převyšují. Dereflexe bývá účinná v situacích, kdy klient své jednání až přespříliš pozoruje a tím se odvádí od možnosti jednat spontánně a konstruktivně. Obecně vyjádřenou touhu člověka po štěstí a slasti převádí svou pozorností pouze k výsledku a upouští od objektivně vyjádřeného hodnotného a smysluplného počínání. Pokud vyvolávám pocity štěstí přímo, odvádím se tím od hodnot a

jejich prožívání. Dereflexe učí klienta na své problémy zapomenout, získat si od nich určitý odstup a přivádí jej postupně k tomu, že na sebe sám bere odpovědnost, opouští své egoistické zájmy a tužby a orientuje se k cílům a hodnotám, jež jej převyšují. (Schlick, Ch. 2011)

PARADOXNÍ INTENCE

Je metoda založená na schopnosti zaujmout ke svým problémům svobodný postoj, dokázat se od nich distancovat. V rámci metody paradoxní intence nabádá pomáhající pracovník klienta, aby si přál právě to, čeho se nejvíce bojí. Bojí-li se např. kolapsu v MHD, měl by si přát ze všech sil v MHD zkolabovat. Jde o to, aby klient své strachy a úzkosti přeháněl a doháněl je až k absolutnímu absurdnu. To, na čem tahle metoda stojí, je zapojení smyslu pro humor do ozdravných mechanismů. Pokud se klient svému problému dokáže nakonec zasmát, jeho strachy, nebo resp. strachy ze strachu, se postupně samy vytrácí. Metoda paradoxní intence je obecně využitelná i u jiných terapeutických směrů, než je logoterapie. Je však kontraindikována u pacientů s depresí a sebevražednými sklony. (Schlick, Ch. 2011)

OSOBNÍ EXISTENCIÁLNÍ ANALÝZA

Metodu existenciální analýzy rozpracoval A. Langle. Zatímco jsou ostatní techniky logoterapeutické práce zaměřeny čistě symptomaticky, chce Langle učinit „*kauzální léčebný zásah do dynamiky vědomého a nevědomého prožívání a počínání*“ (Vymětal, 1997, podle Kubáčková, E. 2007)). Jeho přístup bere v potaz čistou subjektivitu osoby a velký důraz klade i na emocionální prožívání klienta. Prvotní podnět v dané situaci v člověku vyvolává emoce, rezonující s jeho základním životním naladěním. Pokud bychom se však řídili pouze tímto primárním podnětem, budeme reagovat na základě psychodynamiky, stejně, jako jsme v podobných situacích již kdysi jednali. Neuplatníme tak možnost sebedistance, zaujetí postoje k situaci, uvědomění si toho, co po nás daná konkrétní situace vyžaduje. Máme k dispozici různé eventuality; tyto jsou rozdílné v možnostech svých rozdílných důsledků či schůdnosti volby. V konfrontaci s vlastními hodnotami a svědomím můžeme intuitivně dojít k porovnání, zvážení a volbě nejvhodnějšího řešení. Člověk sebe a své možnosti realizuje prostřednictvím těchto rozhodnutí ústících ve výkon. Výsledek toho, co jsme

vykonali, se posléze coby zkušenost začlení do životního kontextu osoby skrze sebe přijetí. (Schlick, Ch. 2011)

Křesťanský pohled na holotropní zážitek

Křesťanská tradice a historie je plná svatých, zasvěcených i nezasvěcených laiků, kteří prožili mystický zážitek. Vyjádření jeho obsahu je vždy slovy obtížně vysvětlitelné. Pokud bychom se pokusili definovat alespoň mystický text, musíme se posunout do vrcholného středověku, kdy v Německu vzniklo hnutí Devotio moderna. Bylo vyvrcholením snahy „měšťanské“ víry dosáhnout co největší míry individuální, intimní a naléhavé roviny vědomí, kde se člověk spojuje skrze Krista s Bohem. Klasickým nástrojem mystického textu je jeho vyjimečný jazyk a verbální prostředky, které posluchače vtahují do popisovaného typu zážitku. Při popisu mystické zkušenosti jsou užívány velmi často expresivní výrazy jako - nepředstavitelný, hluboce pravdivý, niterně prožitý, skutečnější než skutečnost aj. Mystická zkušenost je popisována z pozice subjektivního: Já jsem dostal dar milosti, já jsem zdáli slyšel Ho, zjevil se mi. Jsou užívány výrazy, které naznačující existenci duchovních smyslů, kterými je mystik a snad dokonce každý člověk obdařen: Bůh může být spatřen, vnímán, cítěn. Boha se lze dotknout, lze ho slyšet, ale nejde jej zachytit, postřehnout, pochopit a plně odhalit. Mystické texty se píšou takovým stylem, aby ve čtenáři evokovaly přání prožít stejně „hlubokou a nepopsatelnou zkušenost“. Texty se snaží vyvolat ve čtenáři přání a touhu a odvalu po duchovní osobnostní změně. Zasahují se na intelekt, emoce, afektivitu, tělo, vůli, smysly, zasahují do každého zákoutí lidství. Mystické texty se v jistém smyslu tedy zabývají základními existenciálními stránkami lidské osobnosti. Křesťanskou mystiku jako takovou nelze oddělit od modlitby a služby bližnímu. Mnoho mystických spisů je samo o sobě často návodem k modlitbě, či jsou dokonce samotnou modlitbou. Terezie z Avily v tomto smyslu rozlišuje tzv. ústní modlitbu a hlubinou modlitbu, při které lidské srdce, jeho božská část, vstupuje přímo do osobního rozhovoru s Bohem. (Berkhof, L. Dějiny dogmatu, 2003)

Abych dostal sám sobě, i v tomhle případě si myslím, že přímá citace mystické literatury řekne více než teorie. Faustyna Kowalska je velká mystička 20.století, jejímž úkolem bylo šířit úctu k Božímu milosrdenství. A možná ani ne úctu. Byla hlasem Boha,

který zoufale z lásky volá svět do náruče svého nekonečného milosrdenství. Její prožitky byly tak hluboké a skutečné, tak intimní a jasné, že dostala od zpovědníka úkol zapisovat vše, co považuje za podstatné. Listy měly být knězi určeny k přečtení jako součást zpovědi, neb často nebylo tolik času, aby se mystička mohla plně vyznat svým představeným, kteří bedlivě korigovali každý její krok a rozhodnutí. Z boží milosti. Poslušnost poznala jako vyšší ctnost, než heroické skutky pro Boha bez souhlasu duchovního vůdce, představeného, zpovědníka aj. Zásahy vidění, Kristových slov, poznání Boha často přicházelo nečekaně, často naopak Bůh mlčel a absurdní ticho, mlčení Boha zažívala Faustyna tak bolestně, jak ho jen duše zamilovaná do Boha, prožívat může. Faustyna nejen milosrdenství připomíná a vyzývá hříšníky, aby se, dokud mají ještě pozemský čas, nezdráhali k Božímu milosrdenství obrátit, dokud to jde. Faustyna ve svých Deníčcích (2001) naznačuje poznání budoucího polského papeže, usilovně se modlí za Polsko, o kterém jí bylo zjeveno, že bude hodně trpět, ale neupadne. I příslib brzké smrti Faustyna dostala a umřela v roce 1938 a nemusela pocítit dopad války vedené nacisty. Výzva Boha byla a je stále stejná. Konejte milosrdenství. Milujte. Ne slovy ale skutky.

Druhého dne jsem se cítila velice zesláblá, ale už jsem necítila takovou bolest jako v noci. Při svatém přijímání jsem uviděla Pána Ježíše, jak už jsem jej jednou viděl. Jeho pohled mi naskrz pronikl duši a znovu jsem cítila, že ani nejmenší smítko neuniká jeho pozornosti. Stejně je to i se skutky milosrdenství. Řekla jsem Ježíši, „myslela jsem, že si mě k sobě konečně vezmeš.“ A ježíš mi odpověděl.

Ještě se na Tobě zcela nevyplnila má vůle. Ještě zůstaneš na zemi, ale nebude to dlouho. Tvá důvěra se mi velice líbí, ale zlepšuj svou schopnost milovat. Pěstuj lásku. Je to čistá láska, která člověku pomáhá při samotném umírání a dává mu sílu. Když jsem umíral na kříži, nemyslel jsem na sebe, ale na ubohé hříšníky, za něž jsem se k Otci modlil. Chci, aby se i Tvé chvíle umírání zcela podobaly mé smrti na kříži. Je jen jedna cena, za kterou jde koupit duše – a tou je utrpení spojené s mým utrpením na kříži. Čistá láska těm slovům rozumí, lidská je nikdy nepochopí.

(Sešit 1, 324, 2001)

Faustyna byla svého času podrobena psychiatrickému vyšetření, jestli je v pořádku a nemá jen halucinace a narušenou osobnost. K takovému závěru ale lékař nedošel. Každý

svatý v životě trpěl pro nepřijetí světem. O to více jimi pronikal Bůh a je s podivem, že jsou to často paradoxy, ve kterých Boha najdeme nejsnáze. Utrpení a láska. Věčnost a zkušenost smrti, Boží blízkost a Boží mlčení. (Faustýna, F. Deníček, 2001)

Psychedelie

Užívání psychedelických látek je specifický a těžký oříšek na rozlousknutí a bylo by potřeba mnohem více prostoru na to, abych mohl do hlubších podrobností. Pokusím se v následující kapitole shrnout alespoň několik pro a proti pohledů, které teologicky vyčítám z Písma svatého a propojením s existenciální terapií. Jde to dva záchytné body, na kterých mé pojednání leží. Obecně v Písmu najdeme poznámku, abychom užívali všeho s mírou, i vína. (Pavel, List římanům) V knize stvoření se nám ukrývá nádherná věta, že se Bůh podíval na své stvoření, celé své stvoření a řekl, že je dobré. (Genesis) Můžeme tedy prohlásit, že když je vše dobré, je to v podstatě tedy v pořádku? Ano, je to jako svoboda. Může být, ale sama o sobě, bez korigování pomocí odpovědnosti, se brzy sesype. V užívání stvořených věcí máme příměr „využívat s mírou.“ Těžce v západní civilizaci dneška hledáme aktivity, ve kterých bychom přírodních i lidských zdrojů užívalo přiměřeně. A týká se to i psychedelických látek. Západní společnost prošla krizí – nebo jí stále prochází – krizí naděje. Člověk touží po transcenci ze své bytostné podstaty. I k užíváním psychedelických látek se dnes váže pojem „návrat náboženství.“ Souhlasím s Tomášem Halíkem (I stromu zbývá naděje, 2007), že to, co se vrací, možná není náboženství a možná, že se nevrací nic, jen je více vidět touha lidí nějak svůj život korigovat, směřovat ho někam, být úspěšný a šťastný. Ale pocit štěstí není nikdy cílem ani v terapii, psychologické či jiné. Není ani cílem víry. Může přijít jako dar, ale lidský život je cesta, po které chtě nechtě musíme nějak jít. Růst ve víře, znamená větší cit pro utrpení a pro lásku k bližnímu, která nechce nazpět, která se nevychloubá, je čistá, je Bohem samotným (svatý Pavel).

Uživatelé psychedelických drog mají bez vedení tendenci přistupovat ke svým zážitkům, jako k absolutní pravdě. Která leč subjektivní, našeptává člověku do ucha, že je absolutní. Člověk se stává duchovně arogantním, má pocit povýšenosti, že on, jedině on zažil a prožil, co je to Bůh. Už tady lze vidět, že kouzelné houby nejsou zázrak, který nám ukáže podstatu existence. Spíš jsou katalyzátorem, který jde využít v krizi, někdy náhodou. Pod odborným vedením je holotropní stav užitečný pro ozdravené procesy mysli a někdy i těla, nabízí hluboké, ano i mystické zážitky, ale ty samy o sobě zůstávají jen zážitkem. Nepopírejme ale jejich hloubku a důležitost. V mnoha studiích na dobrovolnících s houbami vyšlo najevo, že až 70% zúčastněných označila „trip“ jako nejhlubší duchovní zážitek života, 20% jako jeden za tří nejhlubších – jako je narození dětí, svadba – a pouze 10% uživatelů nepřikládalo zážitku žádnou váhu, krom zajímavého pobavení se. (Magic Mashrooms help people, Transpersonal psychology, 2008). Na zážitku se dá stavět, dá se na něm sít, když se

najde člověk, který klienta neodmítne. Uvnitř církve by se to nemělo stávat vůbec. Musíme se naučit jedinému. Víra není jen zážitek radosti, lásky, štěstí a dětské infantilily, která v době krize umírá. Víru lze spatřit v činech, a spolu s Ježíšem víme, že strom se pozná právě po ovoci. Nezáleží koneckonců na zážitku samotném, ale na jeho schopnosti prorazit bariéry ega, rozvázat a na chvíli zahodit všechny stereotypy a struktury myšlení a chování, tvářen se, jež jsme se během života naučili. Kdo ví. V Bohu není nic nemožné a jeho přítomnost může proklouznout i do stavu duše, která je pod vlivem psychedelika. Slovy Kristovými, jimiž promluvil k Faustyně Kowalské „**Je mi milejší nepatrná službička, když je schválena nadřízenými, než velké skutky dělané z vlastní hlavy**“ bych na závěr dodal, že k práci s holotropními stavy potřebuje veliký dar rozlišování. Potřebuje skutečně duchovní moudrost, abychom mohli prohlédnout skrze závoje polopravd pravdu ryzí. Jak víme, i „satan nosí masku anděla.“ Takhle bychom se mohli na psychedelika po přečtení krátkého pojednání o nich dívat.

Závěr

Dne 5. února 2011 jsem na své chatě daleko od města a civilizace ve společnosti dvou přátel požil po páté ve svém životě lysohlávky. Dřívější zážitky s psylocibinem se vesměs omezily na pocity radosti, euforie a jakési neobvyklé „sjetosti“, která pro mě byla velice příjemná, ale nepředstavovala pro mě z duchovního hlediska nic zajímavého. Společenskou výchovou a neustálou mediální masáží na téma psychedelických, respektive halucinogenních drog, jsem choval k téhle tajemně zavánějící skupině psychotropních látek odjakživa podivný těžko popsatelný odpor a strach ze ztráty posledního zbytku svého duševního zdraví, kterou by mi užití vyšší dávky psylocibinu mohlo zcela určitě přivodit. Velikou skepsi jsem rovněž choval k „báchorkám,“ že psychedelické, či entheogenní drogy umí uvědomělému uživateli zprostředkovat veskrze náboženský, mystický prožitek. Věřil jsem názoru většiny, že by mi užití vyšší dávky hub nezpůsobilo nic jiného než proud halucinací a nereálných představ, možná vizuálně velmi přitažlivých a úchvatných, ale ne užitečných nebo nedej bože jakkoliv pravdivých.

Zkušenost, kterou se chystám popsat na následujících řádcích, mi ale na truc všem mým předsudkům a soudům změnila život.

Toho večera jsme snědli každý 20 malých pokroucených houbiček a s nepřilíš velkými nadějemi na valný účinek jsme seděli kolem stolu u praskajícího ohně v kamnech a čekali, co to udělá.

Všechny nás překvapil nenadále rychlý nájezd fyzických účinky, které jsou tak typické pro všechny psychedelické drogy (doprovázejí stavy ztráty ega i bez použití drog), byť u konopí jsou velice slabé. Dostavila se celková stimulace: třesavka, zimnice, napnuté žvýkací svaly, nezvladatelně rychlý proud myšlenek a mnohé další příznaky, které nás všechny postupně uváděly do docela příjemného očekávání... to vše asi 20 minut po spolknutí důkladně rozžvýkaných lysohlávek.

Následující popis jsem napsal ani ne 12 hodin po rozžvýkání lysohlávek. Byl jsem plný dojmů a pocitů a výsledný text může působit chvílemi lehce zmateně. Půl roku jsem se snažil o jeho stylistickou úpravu, korekci, ale jak šel čas, byl jsem čím dál bezradnější. Až jsem se nakonec rozhodl, že se o něj s vámi podělím prostě tak, jak byl napsán...

"Byla to hra barev a hra úžasu. Každý předmět, každá emoce, myšlenka, vlastně úplně všechno zářilo nepopsatelně krásnými barvami duhy. Všechno se prolínalo, neustále měnilo a tetelilo v té vši božské symfonii barev. Jedno ale bylo neměnné a všudypřítomné. Bylo to zažívání té nejhlubší lásky. Lásky, která obklopuje vše živé i neživé, tvoří nekonečně tvůrčí pohyb vesmíru a je jeho samotnou podstatou.

Byla to ukázka přirozenosti. Zbaven všech vzorců a stereotypů, soudů a zažitých představ, jsem prožíval hluboký cit ke všem lidem a ke všem formám bytí. Prožitek téhle vše naplňující jednoty, pocítění jedinečnosti a rovnosti každého výtvaru ve vesmíru byl neuvěřitelně hluboký. Měl v sobě obrovský léčivý potenciál. V jediném okamžiku jsem byl v jádru své existence zcela vyrovnaný a naplněný hlubokým smyslem...

Významy všech jednání mi ležely před očima. Nic není špatné. Neexistuje špatné rozhodnutí, ani špatná volba. Každé posuzování je nanejvýš subjektivní a jen zřídka kdy zahrnuje komplexní zhodnocení situace. (Je-li taková komplexnost vůbec možná)

Na každou otázku a dilema, jež mi proběhlo hlavou, jsem odpovídal pořád stejně. Věta „vždyť je to jedno“ se stala nadpisem příběhu mého prožitku. Co všechno to utrpení a bolest, které nás na každém kroku obklopují? Co samotná smrt? Nepřirozené to věci v kontextu věčnosti, kde existuje pouze mír. Jejich původ a význam je nám lidem po většinu času naší fyzické existence utajen. Přesto jsem se v jednu chvíli musel pousmát. „Vždyť je to jedno,“ zamumlal jsem si pro sebe a žasl jsem nad náhlým poznáním jejich bezvýznamnosti. Smrt těla přece nic neřeší.

Věčnost je neměnná, je vším, je přítomna všude, v každém z nás, skrze ni jsme jedno se vším, s celým vesmírem (Bohem, chcete-li). Dostali jsme darem život. Hmotný život. Život v nevědomí, naplněný svobodou. V jádru jsme všichni stejní, navenek tak jedineční a originální a právě ona jedinečnost nám poskytuje rozdílné pohledy na svět, nabízí nám nekonečně mnoho možností, jak dosáhnout cílů, které jsou pro nás pro všechny nakonec úplně stejné. Všichni si tady toužíme vydobýt pouze pochopení druhých, jejich úctu a uznání. Jen skrze druhé můžeme být sami sebou. Celý život potřebujeme komunikovat a ujišťovat se o našich pravdách.

Je-li ale všechno jedno, znamená to, že i když jsou všechna bolest a utrpení pomíjivé, jsou dobré?

Není tomu tak. Schopnost ubližovat, ovládat a ničit je vlastní pouze člověku, který ze sebe vytěsnil vědomí jednoty a lásky a nahradil je „nejdokonalejším“ rozumem, sobectvím a pocitem vlastní nedůležitosti. Zapomněli jsme na svoji podstatu. Jsme-li si všichni ve všech bodech rovni, máme-li stejné cíle a potřeby, jak můžeme stavět někoho na nižší úroveň, ve které jde dokonce omluvit jakoukoliv bolest mu způsobenou.

Uvědomujme si naši rovnost. Buďme vnímaví k potřebám druhých, jako k našim vlastním. Naslouchejme lidem kolem sebe. A nejen lidem, ale všemu živému kolem nás. To, že posuzujeme a soudíme, je obrovská chyba. Je velkým omylem být přesvědčený o naší výjimečnosti a nadřazenosti vůči všemu kolem. Úzký úhel našeho pohledu budiž nám důkazem. Nepodobá-li se něco lidem, není jim to ani rovno. Snažíme se být strašně vědeckí a objektivní, ke všemu potřebujeme důkazy, jenže už od základu si protiřečíme. Vždyť v těch nejdůležitějších otázkách si osvojujeme jakýsi patent na rozum, vynášíme soudy a věříme jim prostě jen tak.

Nejsme vrcholem evoluce, nebudeme jím, dokud se nestaneme opravdu lidmi."

Houbami vyvolaný stav pomalu končil. Mizely barvy, zvuky, všechno to vizuálně krásné, co nás poslední tři hodiny obklopovalo. Co však přetrvávalo, byl vhled a úžas. A ten nepopsatelně nádherný všeobjímající pocit empatie a lásky. Byl jsem tak šťastný a vděčný. Přál jsem si se o svůj prožitek dělit se všemi lidmi, co na Zemi žijí.

Hodnotili jsme, co jsme prožili, povídali jsme si a zářili jsme jako malé děti. To poznání, to „aha“, bylo tak úchvatné! Předměty kolem, chata, lesy, noční obloha, my tři... Všechno to bylo po celou dobu vlastně úplně stejné. Zahlédli jsme jen podstatu všeho a ta byla tak úžasná. Po skončení tripu se vlastně nezměnilo vůbec nic.

Byl to nádherný zážitek a přeju každému člověku, aby si ho mohl prožít na vlastní kůži. Jde to s houbami, ale jde to i bez nich!

(http://www.biotox.cz/enpsyro/index.php?L=0&P=6448&R=intox_1311799242)

Prožitek se nedal popsat slovy tehdy a nedá se ani dnes. Stává se nám závěrem, otazníkem, nedořčenou odpovědí.

ZDROJE

Literatura:

- Clifford, G, *Interpretace kultur*, Slon, Praha:2000
- Kalina, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti*, Úřad vlády, Praha:2003
- Kudrle, K a kol. *Drogy a drogové závislosti*, Úřad vlády, Praha:2003
- Frankl, V. *Lékařská péče o duši-základy logoterapie a existencionální analýzy*, Cesta: 2006
- Groffová, Ch. *Krize duchovního vývoje*, Chvojkovo nakladatelství, Praha:1999
- Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Karolinum:2002
- Nešpor, K. *Návykové chování a závislost. 2.vyd.* Portál, Praha:2003
- Vágnerová, M. *Vývojová psychologie*, Portál:2000
- Kalina, K. *Základy klinické adiktologie*, Grada publishing, Praha:2008
- Bečková, I. *Farmakologie drogových závislostí*, Karolinum, Praha:1999
- Vetešík, J. *Ochrana před škodlivými vlivy alkoholu, tabáku a návykových látek*, Kosmas:2011
- Milovský, M. a kol. *Primární prevence rizikového chování ve školství*, SCAN, Praha:2012
- Svoboda, M. a kol., *Psychopatologie a psychiatrie*, Portál:2012
- Hajný, M. *Drogový problém vs. rodina*, Gevak:1999
- Corbin, J. Strauss, A. *Basic sof qualitative research*, Second edition:1998
- Grof, S.; Grof, Ch.: *Krize duchovního vývoje*. Praha, Chvojkovo nakladatelství 2005
- Gohlert, Kuhn, *Falšené vědomí – kompetentně o drogách*. Portál: 2001
- Fromm, E. *Psychoanalýza a náboženství*. Praha: 1997
- Presl, J. *My, drogy a Evropa*, Praha, Medea Kultur: 2005
- Mladiství a drogy*, Slovník odborné konference, Praha 2010
- Faustyna, F. *Deníček*, 2001
- Halík, T., *Vzdáleným na Blízku*, 2001
- Písmo svaté*, český ekumenický překlad, 2001
- Halík, T., *I stromu zbývá naděje*, 2003
- Berkhof, L, *Dějiny dogmatu*.Praha: 2003

Internetové zdroje

http://www.biotox.cz/enpsyro/index.php?L=0&P=6448&R=intox_1311799242

Časopisy:

Magic Mashrooms help people, *Transpersonal psychology*, 2008